

КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕФАНІЇ ТУРКЕВИЧ У ДЗЕРКАЛІ ЛЬВІВСЬКОЇ ПРЕСИ (1920–1943)

Німилевич О. М., Борик Л. О.

ВСТУП

Творча особистість Стефанії Туркевич (Лісовської-Лукіянович, 1898–1977), першої української композиторки, належить до тих українських композиторів, які, провівши значну частину творчого життя в рідній Україні, рятуючи себе і свої родини перед більшовицьким терором після II світової війни, змушені були працювати й компонувати за межами рідної країни. Її ім'я серед тих митців, хто закладав основи українського музичного модернізму. Від 1946 року й до останніх днів життя, понад 30 років, С. Туркевич жила і творила у Великобританії (Брайтон, Лондон, Брістоль, Белфаст, Кембридж). Проте формування і зростання композиторки відбувалося у мистецькій аурі рідного Львова (де навчалася в гімназії сестер Василянок та водночас в Музичному інституті імені Миколи Лисенка у класі фортепіано славетного Василя Барвінського, а згодом у Львівському університеті, опановуючи філософію та музику у А. Хибінського і в Консерваторії польського музичного товариства), а також в атмосфері Відня (здобуваючи фахову освіту у Віденській музичній академії по класу фортепіано у Ф. Вірера, а теорії музики у Й. Маркса, 1921–1923), Берліна (вивчала композицію у Ф. Шрекера, відвідувала лекції А. Шенберга у Берлінській Музичній Академії, 1923–1930) та Праги (тут у Празькій державній консерваторії вивчала композицію в О. Шіна, а згодом у В. Новака, 1930–1935)¹ і постійно концертувала. Однак вона завжди поверталася до Львова, де також виступала як солістка, ансамблістка і де звучали її композиції.

У творчій спадщині композиторки дитячі опери, балети, три симфонії та твори для симфонічного оркестру, камерно-інструментальні, фортепіанні, хорові, камерно-вокальні композиції, обробки коляд і щедрівок. Більшість масштабних полотен мисткиня створила саме в еміграції. Усе життя багато концертувала як піаністка-солістка і концертмейстер у програмах українських концертів як в Україні, так і мешкаючи у Великобританії. Як зазначила дослідниця творчості композиторки і виконавиці Олена Берегова: «Отримання ґрунтовної

---

¹ Павлишин С. Перша українська композиторка: Стефанія Туркевич-Лісовська-Лукіянович. Львів: БаК, 2004. С. 10–14.

музичної освіти та перебування в атмосфері провідних європейських музичних центрів Львова, Відня, Берліна, Праги зумовили європейський вектор композиторських пошуків Стефанії. Вона завжди стежила за новими тенденціями в музичному мистецтві, була однією з перших жінок-композиторок у світі, котра почала використовувати дванадцятитонову техніку у творах, а в останньому періоді творчості навіть цікавилася електронною музикою, яка тільки-но починала розвиватися в більшості європейських країн². Втім, ці захоплення у жодному випадку не відривали творчість мисткині від національного спрямування.

Дослідженню творчого доробку С. Туркевич присвячена незначна кількість праць. Важливим джерелом постають монографії С. Павлишин, яка представляє життєпис і творчий шлях мисткині та Г. Карась, що висвітлює мистецькі здобутки композиторки у діаспорному середовищі. Окремі згадки про композиторку та окремі напрямки її творчих і наукових вподобань зустрічаються у монографії А. Рудницького, статтях М. Сокіл-Рудницької, В. Вовк, Р. Стельмашука, Г. Карась, О. Берегової, у довідникових матеріалах – О. Залеського, І. Соневичького, Енциклопедії української діаспори, а публікації Л. Кияновської, О. Максим'як, О. Голинської розкривають прем'єри оперних, балетних і симфонічних творів С. Туркевич в Україні вже у першому двадцятиріччі ХХІ ст. Окремі згадки про виконавську творчість знаходимо у монографії С. Павлишин, які стосуються її діяльності у Відні й Празі й у Великобританії, які не творять цілісної концертної палітри мисткині у львівський період її творчості. Велику цінність складають саме анонси, відгуки, рецензії на її сольні, ансамблеві виступи, записи на львівському радіо, дописи, що розкривають репрезентацію її власної творчості на львівській сцені, проте вони розпорошені у великій кількості преси, яка виходила у Львові в 1920–1943 роках, тоді, коли мисткиня активно концертувала і систематизація цієї інформації актуальна на сучасному етапі розвитку українського музичного мистецтва.

1. Висвітлення концертної діяльності С. Туркевич львівського періоду творчості як піаністки, концертмейстера і ансамблістки у тогочасній пресі

На початку своєї професійної музичної освіти Стефанія Туркевич націлювала себе на піаністичну кар'єру, отримуючи освіту у таких відомих піаністів і педагогів як у славного Василя Барвінського

---

² Берегова О. Українські жінки-композиторки Великої Британії в європейському культурному діалозі. *Музикознавча думка Дніпропетровщини: Збірник наукових статей*. Дніпро: ГРАНІ, 2022. Вип. 22 (1). С. 320.

у Вищому музичному інституті імені Миколи Лисенка у Львові та Вілема Курца і Єжи Лялевича під час перебування родини у Відні (1914–16 рр.). Її навчання в Державній вчительській семінарії у Львові увінчалось 26 червня 1920 року успішною здачею державного екзамену з фортепіано разом з її однокурсницею, в майбутньому відомою піаністкою, співачкою і педагогом, Іванною Шмериковською (Приймовою). Про це довідуємося із короткої замітки у часописі «Громадська думка» від 7 липня 1920 року³.

Одночасно С. Туркевич, маючи добрий приклад в особі свого брата, видатного диригента Лева Туркевича, прагнула здобути і фах диригента. Підтвердженням її добрих успіхів і в цьому напрямку служить замітка з часопису «Український вісник», з якого довідуємося, що 4 лютого 1921 року відбулися Загальні Збори співочого Товариства «Львівський Боян», метою яких стало обрання нового виділу. Стефанія Туркевич увійшла до керівництва товариства, як диригентка разом із батьком, Головою Товариства о. професором І. Туркевичем, а заступником Голови став доктор С. Людкевич, диригентом М. Волошин, його заступником М. Гайворонський, секретарем Товариства – Zenon Попель, бібліотекарем Ю. Давидович. Варто зазначити, що до керівного складу товариства ввійшли також і відомі музиканти В. Барвінський і Р. Орленко-Прокопович⁴.

Цікаво те, що С. Туркевич показувала себе і в іншому амплуа – співачки. У 1921 році до 60-річчя з нагоди відходу в засвіти Тараса Шевченка у Львові відбулися два пам'ятні концерти за організації двох відомих львівських хорових колективів – «Бояна» і «Бандуриста». Святковий концерт відбувався 22 березня 1921 року у великому залі Вищого музичного інституту імені М. Лисенка, а народний – 28 березня 1921 року у великому залі Народного дому. Програми концертів були незмінні, проте промову до першого концерту виголосив Володимир Бачинський, а до другого – Степан Баран. У програмі концертів звучали твори на слова Тараса Шевченка авторства Д. Кашубінського, М. Лисенка, К. Стеценка, Й. Кишакевича під орудою М. Гайворонського та з фортепіанним супроводом Дарії Бандрівської й Ірини Туркевич. Саме фортепіанний секстет В. Барвінського у програмі цього концерту прозвучав вперше з часу його написання у виконанні: «перша скрипка – Р. Криштальський, друга скрипка – О. Борис, фортеп'ян – Б. Дрималик, чельо – Л. Туркевич, віоля – В. Гельбарт, контрабас – Й. Букшований»⁵.

---

³ Новинки. *Громадська думка*. 1920. № 157. 7 липня. С. 3.

⁴ Новинки. *Український вісник*. 1921. № 15. 10 лютого. С. 3.

⁵ Концерти з нагоди 60-літніх роковин смерті Тараса Шевченка. *Український вісник*. 1921. № 44. 19 березня. С. 1.

Стефанія Туркевич разом зі сестрою Іриною та Романом Левицьким виконали терцет М. Лисенка до віршів Тараса Шевченка «Сонце заходить» для сопрано, альту і тенора.

Протягом певного часу у львівських часописах не знаходимо відомостей про концертну діяльність С. Туркевич, адже певний час, від 1927 до 1934 року, композиторка проживала та здобувала освіту в містах Європи – Відні, Берліні та Празі. Повернувшись в Україну в 1934 році, С. Туркевич відновлює свої виступи. У газеті «Діло» від 1937 року дізнаємося про організацію благодійного «Традиційного Вечора», зібрані кошти з якого пішли на допомогу вдовам та сиротам. Програма концерту надзвичайно цікава адже Стефанія Туркевич вперше заграла свої «Варіації на українську тему». Також презентований був «Фортепіанний квартет d-moll» М. Колесси. Його виконали Р. Савицький, Р. Криштальський, Е. Козулькевич та П. Пшеничка. Окрім того, до концертної програми долучилась і оперна співачка Євгенія Зарицька⁶.

Схвальний відгук про цей вечір надав Нестор Нижанківський у часописі «Українські вісті». Автор допису вважав Стефанію піаністкою з «добрим технічно-композиторським вишколом», а про її варіації висловився так: «Фортепіанні варіації цього вечора дуже гладкі в переходах з одної до другої, але все таки контрастуючі між собою. Варіації нав'язні місцями старається розв'язати часом якусь тяжку немов запутану проблему»⁷. Окрім того, як виявилось, на вечері прозвучали ще два твори С. Туркевич – солоспіви, які виконала Євгенія Зарицька, а акомпонувала їй сама композиторка й заслужила «рясні оплески».

У 1930-х роках активного розвитку набирає Львівське радіо, у щоденній програмі якого звучала музика у виконанні видатних українських музикантів – піаністів, скрипалів, співаків тощо. Долучалась до виступів по радіо і Стефанія Туркевич з виконанням «Варіацій на українську тему» та іншими власними композиціями, граючи і сольні концерти (ресіталі), як-от 13 січня 1939 року⁸ [7*]. Також у програмі радіо звучали вокальні й симфонічні твори інших відомих композиторів. Окрім музики, львів'яни слухали щоденні вісті українською мовою, біржові зведення, спортивні та мистецькі новини і передачі для школярів⁹.

---

⁶ Новинки. *Діло*. 1937. № 41. 25 лютого. С. 7.

⁷ Нениж [Нестор Нижанківський]. Концертова частина. *Українські вісті*. 1937. № 49. 6 березня. С. 4.

⁸ Львівське радіо. *Діло*. 1939. № 8. 13 січня. С. 10.

⁹ Програма радія. *Наш прапор*. 1938. № 80. 20 липня. С. 8; Львівське радіо. *Діло*. 1939. № 8. 13 січня. С. 10; Програма радія. *Наш прапор*. 1939. № 4. 13. січня. С. 8.

Як уже зазначалося, С. Туркевич великої уваги надавала мистецтву *концертмейстера і ансамблістки*, виступаючи з відомими співаками і виконуючи твори західноєвропейських, українських авторів, а також власні композиції.

Одним з перших таких виступів стала програма концерту в залі Музичного товариства ім. Лисенка в честь Митрополита Андрея Шептицького 12 грудня 1917 року. Організований захід був Комітетом «Живого Пам'ятника» за участі мішаного хору «Львівського Бояна» (диригент о. І. Туркевич, концертмейстер Б. Дрималик) і хору духовної семінарії (диригент Володимир Майба, концертмейстер Б. Дрималик). У програмі концерту поруч з творами М. Лисенка («Камо поїду»), Д. Бортнянського («Слава во вишних Богу», «Гласом моїм»), Ю. Свенсена («Romanze G dur»), Ф. Дрдлі («Sou venig»), в якому соло скрипки виконав майбутній священник, організатор музичного життя Дрогобича 1920-30-х років, директор філії Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка в Дрогобичі – Северин Сапрун, Ф. Шуберта («Симфонія»), Ф. Колесси («Тим що упали»), Г. Топольницького («Хустина»). Молода піаністка виступила у програмі з виконанням твору Л. Керубіні «Ave Maria», який прозвучав у виконанні І. Туркевич (сопрано), Р. Криштальського (скрипка) і Ст. Туркевич (фортепіано)¹⁰.

У замітці від 1921 року, яка з'явилася у часописі «Український вісник», повідомлялося про Музичний Ранок на честь 80-річного ювілею Юліана Романчука – письменника, журналіста, педагога, громадського діяча, видавця, довгорічного політичного провідника українців Галичини, одного зі засновників товариств «Просвіта» (голова – 1896–1906), НТШ, Рідної школи, Учительської Громади, посла до Галицького Сейму (1883-1895), австрійського парламенту, делегата Української Національної Ради ЗУНР¹¹ [10*].

Ранок відбувся у великому залі Товариства ім. Лисенка у Львові. Концертна програма повнилася композиціями: Д. Бортнянського «Блажен муж», М. Лисенка «Ой одна я, одна», М. Карловича «Оман» (соло сопрано Ірина Туркевич), Ст. Людкевича «Торжественна кантата». Мішаному хору під управою о. І. Туркевича і співацці І. Туркевич вправний супровід провела піаністка Стефанія Туркевич¹².

Наступні повідомлення, які вдалося відшукати у Львівській пресі – це анонси подій, які відбувалися у різні роки. У часописі «Діло» від 5 березня 1924 року було опубліковано оголошення про Шевченкове

¹⁰ Новинки. *Діло*. 1917. № 290. 9 грудня. С. 3.

¹¹ Меленчук О. Шевченкові ідеї в житті і творчості Юліана Романчука. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. № 33. Т. 1. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2018. С. 48–51.

¹² Новинки. *Український вісник*. 1921. № 23. 22 лютого. С. 3.

свято у Львові, яке відбулося 12 березня цього ж року в залі Народного Дому і проводилося за організації українських культурних товариств у Львові та сприяння і участі відомої оперної співачки Олександри Парахоняк-Козакової. Святкову промову виголосила відома поетеса, прозаїк, педагог і культурна діячка Константина Малицька. В урочистій програмі брали участь хори «Львівський Боян» (диригент Л. Туркевич) і «Бандурист» (диригент В. Неділко), які виконали: кантати Й. Кишакевича на вірші К. Малицької «На сонця шлях» і М. Лисенка-Т. Шевченка «Радуйся ниво неполита» («Львівський Боян»), твір С. Людкевича на вірші Т. Шевченка «Ой вигострю товариша» з фортепіанним супроводом в 4 руки (хор «Бандурист і фортепіанний ансамбль у складі Стефанії і Лева Туркевичів»). У виконанні струнного квартету членів Музичного товариства ім. М. Лисенка під проводом Олени Шлапаківної-Зборовської було виконано Квартет оп. 76. №. 4 Й. Гайдна та Квартет ор. 11 П. Чайковського. Цікаво, що в програмі урочистості Стефанія Туркевич зустрілася на сцені зі своїм знаменитим педагогом Василем Барвінським, який з великим успіхом виступив зі славетною оперною співачкою Олександрою Парахоняк. У їхньому виконанні пролунав солоспів В. Барвінського на вірші Т. Шевченка «Колисанка»¹³.

Наступний анонс у часописі «Діло» стосувався сольного реситалю відомої співачки і музиколога-рецензентки Іванни Шмериковської-Приймової у Львові, який відбувся 10 квітня 1935 року у великому залі Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка. Співачка виконала низку староіталійських арій, французьких шансонів XVIII ст., твори Р. Шумана, Р. Штрауса, К. Шимановського. З доробку українських композиторів прозвучали твори Ст. Людкевича, Н. Нижанківського та Ст. Туркевич-Лісовської, а також обробки українських народних пісень М. Колесси, Н. Нижанківського та В. Барвінського. Варто наголосити, що фортепіанний супровід цієї насиченої програми успішно і майстерно представила доктор Стефанія Туркевич-Лісовська¹⁴.

У наступному році Стефанія Туркевич виступила як концертмейстер у сольній програмі радіопередачі-концерту своєї сестри Ірини Туркевич. Радіоавдіція (радіопередача – О. Н., Л. Б.) відбулася 28 вересня 1936 року і представила у виконанні цих талановитих музиканток композиції В. Барвінського, М. Колесси, Ст. Людкевича, А. Нижанківського, А. Рудницького, Р. Сімовича, а також і самої Стефанії Туркевич¹⁵.

---

¹³ Оголошення. *Діло*. 1924. № 49. 5 березня. С. 4.

¹⁴ Новинки. *Діло*. 1935. № 88. 4 квітня. С. 5.

¹⁵ Там само. 1936. № 216. 26 вересня. С. 6.

У час німецької окупації С. Туркевич-Лукиjanович продовжувала виступи на львівському радіо, про що довідуємося із Програми на неділю 17 серпня 1941 року¹⁶, коли у 35 хвилинній передачі (18.15–18.50) під назвою «Концерт з творів львівських композиторів» ці твори прозвучали у виконанні відомих музикантів: Іванни Приймової (мецо-сопрано), піаністів – Галини Левицької, Меланії Байлової і Романа Савицького, а також скрипальки Лесі Деркач в ансамблі з піаністкою докторкою Стефанією Лукиjanович.

2. Композиторський і науковий доробок Стефанії Туркевич на львівських сценах

Окрім активної виконавської та концертмейстерської діяльності, Стефанія Туркевич писала власні композиції, які виконувалися у концертних залах Львова.

Дослідниця творчості С. Туркевич, докторка мистецтвознавства С. Павлишин зазначала в монографії, що поява перших творів С. Туркевич відноситься до часу її навчання в учительській семінарії та польській консерваторії у Львові, у 1919–1923 роках, серед яких Служба Божа, яка звучала неодноразово у соборі св. Юра у 1919–1920 рр. та Псалом виконувався часто у 1922–1923 рр.

У грудні 1928 року у Народному Домі Львова відбулось урочисте святкування 60-ліття «Просвіти», на якому зібралось багато українських митців. Захід розпочався промовою голови товариства М. Галуциньського. До концертної програми долучилися два хори: хор читальні «Просвіти» з Левандівки під керівництвом професора В. Манька та хор Купчинського, у виконанні якого прозвучала «Вулиця» М. Лисенка та в'язанка народних пісень. З декламацією вірша «В храмі св. Юра» Б. Лепкого виступила П. Юрчинська. Концертна програма завершилася виконанням обома хорами композиції до слів Т. Шевченка «Учітеся» Стефанії Туркевич¹⁷.

Цікаве зауваження знаходимо у статті журналістки Меланії Нижанківської у часописі «Діло» від 27 червня 1934 року. Завдяки жіночим зусиллям був організований «Репрезентаційний концерт жіночого конгресу» (відбувся у Станиславові), виконавицями якого стали також жінки: пані Сулимівна, Христя Колесса, Марія Сокіл, пані Вишницька, професорка Ціпановська та пані Крихова. Проте Меланія Нижанківська зауважила, не згадуючи прізвища автора, що музику

---

¹⁶ Програма Львівського Радіо. *Українські щоденні вісті*. 1941. № 37. 17 серпня. С. 7.

¹⁷ Новинки. *Діло*. 1928. № 271. 6 грудня. С. 3; В 60-ліття «Просвіти». Академія Філії «Просвіти» у Львові. *Діло*. 1928. № 277. 13 грудня. С. 3.

до жіночого гімну мала б створити теж жінка, адже «маємо нпр. свою здібну композиторку Стефанію Лісовську»¹⁸.

Згодом, Меланія Нижанківська в журналі «Жінка» написала рецензію на концерт, який відбувся 1935 року у залі Музичного Інституту ім. Лисенка. На заході вперше були представлені солоспіви «Втомилась душа моя» та «Буває тужу» С. Туркевич, виконавицею яких стала співачка Іванна Шмериковська-Приймова. Журналістка характеризує творчість Стефанії так: «Є це твори настільки модерні – де акомпаніємент творить зі співом нерозривну цілість, є наче співчастю її. Пісні ці показують на основні композиторські студії Лісовської і не мають у собі нічого з дилетантизмом. Приймова і Лісовська є не тільки культурними виконавцями, але теж культурними одиницями... Але не тільки мистецтво дали вони нам – вони відтворювали саме життя!»¹⁹.

Про цей концерт з'явилася у часописі «Батьківщина» ще одна промовиста замітка авторства «Тес», в якій означено риси творчості композиторки: «Твори її наскрізь зрілі, вносять у її, по своєму характері українську музику, сміливий модерний підхід. Мають у собі спонтанну молодечість та об'єднують у собі типову українську сентиментальність з ударністю...»²⁰.

Про композиторську творчість С. Туркевич згадується і у анонсі концерту «Українська пісня на протязі 30 літ». Концерт мав охопити твори від старшого покоління композиторів – М. Лисенка, К. Стеценка, Я. Степового, Д. Січинського – до молодих: С. Людкевича, В. Барвінського, Н. Нижанківського, В. Косенка, С. Туркевич-Лісовської. Більшість творів саме на цьому заході були представлені вперше²¹. Про цей концерт написав статтю «Українська пісня на протязі 30 літ. (До Ювілейного Свята Українського Національного Музею 27-го ц. м.)» Антін Рудницький – український композитор, піаніст і диригент. Аналізуючи творчість українських композиторів, автор відносить Стефанію Туркевич до модерністичної течії у музиці, висловлюючись про неї так: «Стефанія Туркевич-Лісовська, що в стадії творчої кристалізації вагається ще поміж явним і «свідомим» модернізмом і

---

¹⁸ Репрезентаційний концерт жіночого конгресу. *Діло*. 1934. № 167. 27 червня. С. 2.

¹⁹ Павлишин С. Перша українська композиторка Стефанія Туркевич-Лісовська-Лукіянович. Львів: БаК, 2004. С. 20.

²⁰ Там само.

²¹ Українська пісня за останніх 80 літ. *Діло*. 1935. № 238. 7 вересня. С. 5.

деякими лірично-романтичними нахилами пісні до слів Бабія, Лукіяновича й ін., виявляє хист до драматизації і сильних акцентів»²².

Інший відомий музикознавець Зиновій Лисько у своєму огляді новітньої фортепіанної творчості влучно зазначав, що через брак симфонічних оркестрів та великих сцен західноукраїнські митці часто мусили йти на компроміси, проте саме у фортепіанній музиці вони залишалися найменш обмеженими та найщирішими. Поряд з такими відомими іменами як Микола Колесса, Антін Рудницький, Лев Ревуцький знаходимо і Стефанію Туркевич-Лісовську, яку автор виокремлює як яскраву представницю новітньої празької школи²³.

Твори Стефанії Туркевич звучали і по радіо. Наприклад, у вечірній програмі 28 вересня 1936 року співачка Ірина Туркевич виконувала твори: В. Барвінського, М. Колесси, С. Людкевича, А. Нижанківського, А. Рудницького, Р. Сімовича, а також композиції своєї рідної сестри С. Туркевич. Акомпанувала їй сама композиторка²⁴.

З біографії С. Туркевич дізнаємося, що вона входила до Союзу українських професійних музик. Сьомого січня 1937 року відбулися збори Союзу, на яких обрано нову Раду у наступному складі: головою став В. Барвінський, містголовою – Р. Савицький, секретарем – Р. Сімович, а скарбником Л. Туркевич. До Контрольної Комісії увійшли: С. Людкевич, С. Туркевич-Лісовська і Т. Шухевич²⁵.

Загалом варто зауважити, що більшість відгуків про виконання творів С. Туркевич припадають на 1940-і роки. Тож 8 березня 1942 року в Оперному Театрі у Львові відбулася святкова Академія з нагоди 81 річниці смерті Тараса Шевченка, яку організував Львівський Відділ Українського Центрального Комітету (УЦК), що в часі німецької окупації проводив різнорідну опіку українського життя. У програмі цього урочистого заходу у виконанні мішаного українського хору в супроводі симфонічного оркестру під управою Л. Туркевича пролунали твори на вірші Кобзаря: «Заповіт» Б. Лятошинського, «Ой чого ж ти почорніло» Л. Ревуцького, співачка І. Туркевич-Мартинець виконала солоспіви «Ой люлі, люлі» В. Барвінського і «Минають дні і ночі, минає літо» С. Туркевич-Лукіянович, а чоловічий хор «Сурма» під керівництвом О. Плешкевича представив слухачам композиції «Сонце

---

²² Антін Рудницький. Українська пісня на протязі 30 літ. (До Ювілейного Свята Українського Національного Музею 27-го ц. м.). (Докінчення). *Діло*. 1935. № 257. 27 вересня. С. 5.

²³ Лисько З. Українська новітня фортепіанова творчість (Докінчення). *Діло*. 1935. №279. 19 жовтня. С. 4.

²⁴ Новинки. *Діло*. 1936. №216. 26 вересня. С. 6.

²⁵ Загальні збори Союзу Українських Проф. Музик. *Українські вісти*. 1937. № 5. 7 січня. С. 9.

заходить» С. Людкевича і «Утоптала стежечку» М. Колесси. Зі вступним словом виступив д-р В. Сімович, а після концерту мистецькими силами Українського Театру у Львові вперше було поставлено містерію Т. Шевченка «Великий льох» у драматизації Г. Лужницького²⁶.

Вже 15 травня 1942 року на Львівському Радіо відбувся концерт вокальних і фортепіанних творів і обробок народних пісень М. Колесси, З. Лиська, С. Туркевич-Лукіянович і Р. Сімовича, які прозвучали у виконанні Галини Левицької (фортепіано), Ірини Туркевич-Мартинець (сопрано) і хору під управою Євгена Козака та фортепіанним супроводом Романа Сімовича²⁷.

Ще один подібний вечір-концерт з творів українських львівських композиторів відбувся 25 жовтня 1942 року в залі Літературно-мистецького Клубу, організований Спілкою Праці Українських Музик при УЦК. Прозвучали композиції Стефанії Лукіянович, Романа Сімовича й Василя Витвицького у виконанні примадонни Львівської Опери Ірини Туркевич-Мартинець, Лесі Деркач (скрипка), Є. Курилович-Чапельської (фортепіано) та тріо у складі – Романа Савицького (фортепіано), Петра Пшенички (альт) та Романа Криштальського (скрипка²⁸).

На цю імпрезу у часописі «Львівські вісті» від 28 жовтня 1942 року з'явилася розгорнена замітка-відгук авторства відомого українського композитора, музиколога, педагога Зиновія Лиська. З цього допису довідуємося, що всі твори, виконані в програмі, прозвучали вперше й викликали велике зацікавлення публіки.

Як зазначив автор: «Степанія Лукіяновичева, відома вже нашій суспільності композиторка, виступила на цьому вечорі з 4-ма глибоко пережитими солоспівами: «Лемківська пісня», «Я ввечорі прийду», «Тебе нема», і «Прощання», а також скрипковою сонатою, особливо цінним вкладом у нашу літературу; цей останній твір, широко заложений, виявляє особливо в т. зв. «розрібці» значний розмах і композиторську інвенцію»²⁹. Прозвучали також солоспіви Р. Сімовича: «Ой, високо і став місяць», «У хвилях синьої ріки», «Самітна», «Ой, ти дубочку», «Ой, під мостом», «Ой, ти березочок» та «Коломийка» – «найбільше дозрілі композиторською технікою і стилево витримані (імпресіонізм)»³⁰ та Фортепіанне тріо В. Витвицького, що «скриває

---

²⁶ Свято-Академія в честь Т. Шевченка у Львові. *Дрогобицьке слово*. 1942. № 32. 16 березня. С. 3.

²⁷ Українська радіопередача. *Львівські вісті*. 1942. № 106. 15 травня. С. 3.

²⁸ Вечір львівських композиторів. *Львівські вісті*. 1942. № 240. 22 жовтня. С. 3.

²⁹ Лисько З. Концерт львівських композиторів. *Львівські вісті*. 1942. № 246. 29 жовтня. С. 5.

³⁰ Там само.

в собі елементи широкого розмаху»³¹. Серед виконавців: співачка І. Туркевич-Мартинець (сопрано), Леся Деркач (скрипка), тріо у складі – Р. Савицький (фортепіано), Р. Криштальський (скрипка) і П. Пшеничка (віолончель). Фортепіанний супровід звучав у майстерному виконанні авторів музики: С. Лукіянович і Р. Сімовича.

Рецензент слушно зауважив, що: «Імпрези такого роду є дуже побажані й корисні під кожним оглядом, бо дають змогу нашому громадянству в симпатичній, інтимній обстанові познайомлюватися з новими творами української музичної літератури і з новими композиторами»³².

Другий вечір у серії Спілки Праці Українських Музик відбувся 12 лютого 1943 року в Літературно-мистецькому Клубі під знаком пісень сучасних українських композиторів. Про цей концерт подав цікаву рецензію у часописі «Львівські вісті» відомий скрипаль і музиколог Євген Цегельський. Як зазначив автор, метою вечора була презентація пісенного доробку сучасних композиторів у простому, переважно двоголосному викладі з ефектною мелодикою задля їхньої популяризації серед української молоді, селянства, робітництва та інтелігенції. Доктор Василь Витвицький у вступній промові зазначав, що: «сучасному композиторові музики, який пише сонати чи концерти, нелегко «зійти» до жанру пісні, що відповідала би масі, бо одна мелодія, із вторуючим голосом, не дає такому композиторові повного образу, не дозволяє його творчої фантазії»³³. Проте вечір вдався на славу, з оригінальною програмою і фортепіанним супроводом і важливо те, що виконувані пісні звучали вперше.

Майже всі твори належно і з натхненням виконував мішаний хор Євгена Козака у фортепіанному супроводі Є. Курилович-Чапельської. Прозвучали пісенні твори: лагідна пісня Василя Барвінського до слів Святослава Гординського «Багряно блискають сузір'я», «Марш» до слів того ж поета з музикою Степанії Туркевич-Лукіянович, запальна пісня Василя Витвицького «Віють прапори» до слів Г. Чупринки, близька до народної – пісня Романа Сімовича до слів Шевченка «Гей літає орел», дві виразні й динамічні пісні Станіслава Людкевича «Гей, браття-молодці» до слів С. Руданського та «Хто живий – устай» до слів В. Пачовського, бадьора «Пісня стрільців» Зиновія Лиська на слова С. Гординського, а мелодично чудова композиція Миколи Колесси до слів О. Бабія «Вірли летять» завершила цей вечір.

---

³¹ Лисько З. Концерт львівських композиторів. *Львівські вісті*. 1942. № 246 29 жовтня. С. 5.

³² Там само.

³³ Цегельський Є. Вечір у такті чотири четверті. *Львівські вісті*. 1943. № 33. 16 лютого. С. 3.

Є. Цегельський зауважив, що завдяки такій програмі: «... наша музично-співацька література побільшилася знову на вісім удатних і ефектовних пісень, які напевно скоро приймуться і товаришитимуть на дальшому життєвому шляху українського народу»³⁴ й справді окремі з них популярні й до сьогоднішніх днів.

У серії концертів Спілки Українських Музик відбувся вечір сучасної фортепіанної музики, організований у Літературно-Мистецькому Клубі, який пройшов з великим успіхом. Відома піаністка-педагог Галина Левицька представила програму з фортепіанних творів Л. Ревуцького, В. Барвінського, П. Козицького, В. Косенка, М. Колесси, З. Лиська, Н. Нижанківського і С. Лукіянович, а влучні коментарі до творів і змістовну доповідь виголосив Зиновій Лисько³⁵.

Поряд із визначними здобутками у сфері композиції та виконавства (як солістки і концертмейстера), вагому частину професійної спадщини Стефанії Туркевич становить її науково-теоретична діяльність. Як зазначається у часописі «Діло» від 20 червня 1934 року Стефанія Туркевич стала першою українською композиторкою, яка захистила дисертацію у Карловому університеті в Празі під керівництвом професора З. Неєдлі та одержала звання доктора філософії³⁶. Тема дослідження Стефанії Туркевич: «Український елемент у творах П. Чайковського «Черевички» та Н. Римського-Корсакова «Ніч перед Різдвам» і порівняння їх з оперою Миколи Лисенка «Різдвяна ніч». Як зазначила в монографії С. Павлишин цікавими і незалежними є висновки авторки наукової праці: «... про відсутність українського елемента у Чайковського і його змішання з російським у Римського-Корсакова. Підхід автора до висвітлення теми є не тільки музичний, але й історико-філософський. Подається також характеристика української пісні, її поетично-метричної будови, гетерофонії»³⁷. С. Туркевич, розглядаючи оперу М. Лисенка, зазначала, що «Микола Лисенко, як українець, найкраще зілюстрував рідний йому Гоголівський сюжет, беручи під увагу музично-етнографічний бік опери» і висновувала, що «... для України він став великим не тільки внаслідок введення народних мелодій в оперу як найцінніших чистих перлин мистецтва, але внаслідок перетворення тих мелодій у форми вищого мистецького порядку», а «Коли ж взяти під увагу, що української опери до Лисенка зовсім не було, то треба признати йому неоціненну заслугу у розвитку

---

³⁴ Цегельський Є. Вечір у такті чотири четверті. *Львівські вісті*. 1943. № 33. 16 лютого. С. 3.

³⁵ Хроніка. *Наші дні*. 1943. № 4. 1 квітня. С. 13.

³⁶ Новинки. *Діло*. 1934. № 164. 24 червня. С. 6.

³⁷ Павлишин С. Перша українська композиторка Стефанія Туркевич-Лісовська-Лукіянович. Львів: БаК, 2004. С. 15.

української музики, а саме, що він перший підніс рідну музику до рівня справжніх європейських вимог у музичному мистецтві»³⁸.

Варто зазначити, що наукова робота С. Туркевич стала вагомим дослідженням українського музичного фольклору, як також утвердження досягнень М. Лисенка у розвитку професійного українського музичного мистецтва.

Доволі часто С. Туркевич долучалася до проведення різноманітних концертних програм, виголошуючи змістовні передмови до програм концертів.

У газеті «Львівські вісті» за 1943 рік зустрічаємо оголошення та відгук про проведення композиторського вечора у Клубі, присвяченому новітній українській музиці. Захід відбувся у приміщенні Літературно-мистецького Клубу і включав у себе таку програму: струнні квартети Василя Барвінського і Валентина Костенка та квартет-сюїта Василя Витвицького. Виконавцями були Володимир Цісик (1-ша скрипка), Роман Согор (2-га скрипка), Богдан Задорожний (віоля) і Орест Березовський (віолончеля). Вступне слово щодо програми виголосила Стефанія Туркевич. Про її доповідь автор замітки писав наступне: «д-р Ст. Туркевич-Лук'янова накреслила в кількох словах ріст інструментальної музики, задержуючись довше на струнному квартеті в історичній та формальній площинах. Підкреслюючи значення спадщини віденських класиків прелегентка почерез досягнення романтиків переходить до української інструментальної музики»³⁹.

Цього ж року 24 лютого Літературно мистецький Клуб провів ще один захід – концерт колядок і щедрівок⁴⁰. Розпочала програму Стефанія Туркевич, яка розповіла гостям про значення колядок і щедрівок в історичному контексті, а також дала коментарі щодо виконуваних пісень. Концертну програму розпочав хор Оперного театру, який виконав колядки та щедрівки в обробці українських композиторів. Василь Барвінський заграв власні обробки колядок та акомпонував солісту Л. Рейнаровичу. До концерту долучилися також брат і сестра Стефанії Туркевич у ролі диригента та співачки.

---

³⁸ Карась, Г. Музикознавчі дисертації Стефанії Туркевич та Зиновія Лиська як фактор утвердження національно-культурної ідентичності. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво*. Київ, 2023. № 6 (1), С. 8–16.

³⁹ Композиторський вечір у Клубі. *Львівські вісті*. 1943. № 15. 26 січня. С. 3; Г. Л. І-ий вечір Спілки Праці Українських музик. *Львівські вісті*. 1943. № 15. 4 лютого. С. 4.

⁴⁰ Концерт колядок і щедрівок для німецьких гостей в Літературно-мистецькому клубі у Львові. *Львівські вісті*. 1943. № 15. 25 лютого. С. 3.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, варто наголосити, що відгуки, рецензії та анонси, які висвітлювали концертну і мистецьку діяльність С. Туркевич-Лісовської-Лукіянович, систематично публікувалися на шпальтах провідних українських часописів, серед яких: «Громадська думка», «Український вісник», «Діло», «Українські вісті», «Наш прапор», «Жінка», «Львівські вісті», «Батьківщина», «Наші дні», «Дрогобицьке слово» та ін. Як солістка Стефанія Туркевич активно виступала у 1920-30-х роках на благодійних вечорах у Львові (постійно повертаючись до рідного міста з європейських столиць, де вдосконалювала свою музичну освіту, працювала і концертувала) та з реситалями в ефірах Львівського радіо, де майстерно виконувала власні композиції, зокрема «Варіації на українську тему». У ролі концертмейстера вона працювала з видатними вокалістками – І. Туркевич-Мартинєць, І. Шмериковською-Приймовою, Є. Зарицькою, інструменталістами – Р. Криштальським, Л. Деркач та хоровими колективами, виконуючи репертуар як зарубіжних (Р. Шумана, Р. Штрауса та Л. Керубіні, К. Шимановського), так і українських авторів (М. Лисенка, В. Барвінського, С. Людкевича, М. Колесси, Н. Нижанківського, А. Рудницького), а також власні композиції.

Твори Стефанії Туркевич, наприклад такі як «Варіації на українську тему», скрипкова соната, хорові твори та низка солоспівів («Втомилась душа моя» та «Буває тужу», «Минають дні і ночі, минає літо», «Лемківська пісня», «Я ввечері прийду», «Тебе нема», і «Прощання»), регулярно звучали у Львові на сценах Народного Дому, Музичного інституту ім. М. Лисенка, Літературно-мистецького клубу та на Львівському радіо. Їх виконували провідні музиканти: І. Туркевич, І. Шмериковська-Приймова, Є. Зарицька, Л. Деркач в майстерному супроводі авторки.

Окрім того, Стефанія Туркевич стала авторкою наукового дослідження і захистила дисертацію, яка, як зазначила доктор мистецтвознавства Г. Карась була новаторською на той час, «але не втратила своєї актуальності і сьогодні, коли питання національної та культурної ідентичностей знову постають гостро на початку ХХІ ст., коли Україна відстоює свою свободу і незалежність у боротьбі з російським ворогом»⁴¹. С. Туркевич також супроводжувала концерти, в програмі яких виголошувала ґрунтовні вступні доповіді про розвиток

---

⁴¹ Карась, Г. Музикознавчі дисертації Стефанії Туркевич та Зиновія Лиська як фактор утвердження національно-культурної ідентичності. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво*. Київ, 2023. № 6 (1), С. 8.

інструментальної і вокальної музики й надавала пояснювальні коментарі щодо виконуваних творів.

Розкриття цілісної концертно-виконавської палітри С. Туркевич крізь призму рецензій, відгуків та статей у львівській періодиці 1920–1943 рр. яскраво змальовує широту напрямків діяльності мисткині та проливає світло на загальний високий рівень музичного мистецтва і освіти у Львові зазначеного періоду.

АНОТАЦІЯ

Мистецький розвиток і атмосфера музичного мистецтва в Україні та світової української діаспори, висвітлення і розкриття мистецьких процесів, високих художніх досягнень сьогодні постають важливими завданнями у сфері українського музикознавства та культурології. Формування західної української діаспори від ХІХ ст. відбувалося насамперед в силу певних економічних, соціальних, історичних та політичних причин. Розвивалася вона і в країнах Європи (Великобританія, Франція, Італія, Німеччина, Чехословаччина, Австрія, Польща), і в Аргентині, Бразилії, Австралії, проте найактивніше на Північно-американському континенті, саме в США і Канаді й стала найчисельнішою. Серед тих митців, хто в зрілому віці й з великими творчими надбаннями, здобутими на рідній землі, поповнили ряди українських емігрантів – композиторка, піаністка, музикознавиця, педагог Стефанія Туркевич.

У статті розглядається творча постать першої української жінки-композиторки – Стефанії Туркевич, яка, навчаючись у багатьох європейських столицях, завжди поверталася на рідну землю, до Львова. Тут вона працювала як педагог, концертувала, вела просвітницьку, освітню і наукову діяльність. Згодом, за певних історично-політичних причин в часі ІІ світової війни, вона опинилася і провела значну частину життя у Великій Британії, не втрачаючи зв'язку з етнічною батьківщиною ні в житті, ні в мистецтві. Здійснено осмислення виконавської і композиторської спадщини С. Туркевич, розкриття цілісної її концертно-виконавської палітри крізь призму рецензій, відгуків та статей у львівській періодиці саме у 1920-1943 роках – роках формування і розквіту таланту Стефанії Туркевич.

Література

1. Берегова О. Українські жінки-композиторки Великої Британії в європейському культурному діалозі. *Музикознавча думка Дніпропетровщини: Збірник наукових статей*. Дніпро: ГРАНІ, 2022. Вип. 22 (1). С. 313–334. <https://doi.org/10.33287/222224>

2. В 60-ліття «Просвіти». Академія Філії «Просвіти» у Львові. *Діло*. 1928. № 277. 13 грудня. С. 3.
3. Вечір львівських композиторів. *Львівські вісті*. 1942. № 240. 22 жовтня. С. 3.
4. Вовк В. Парастас для Стефанії Туркевич-Лукиjanович. *Наше Життя*. Нью-Йорк, 1992. Ч. 5. С. 6–9.
5. Г. Л. I-ий вечір Спілки Праці Українських музик. *Львівські вісті*. 1943. № 15. 4 лютого. С. 4.
6. Голинська О. Світова прем'єра балету «Руки» Стефанії Туркевич на фестивалі її імені. URL: <https://mus.art.co.ua/svitova-prem-iera-baletu-ruku-stefanii-turkevych-na-festyvali-ii-imeni/>
7. Загальні збори Союзу Українських Проф. Музик. *Українські вісти*. 1937. № 5. 7 січня. С. 9.
8. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.
9. Карась Г. Музикознавчі дисертації Стефанії Туркевич та Зиновія Лиська як фактор утвердження національно-культурної ідентичності. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво*. Київ, 2023. № 6 (1), С. 8–16. <https://doi.org/10.31866/2616-7581.6.1.2023.277877>
10. Кияновська Л. Післяпрем'єрні роздуми про постановку опери «Серце Оксани» Стефанії Туркевич-Лукиjanович у Львові. URL: <https://philharmonia.lviv.ua/media/sertse-oksany-pisliapremierni-rozdumy-vid-liubovi-kyianovskoi/>
11. Композиторський вечір у Клюбі. *Львівські вісті*. 1943. № 15. 26 січня. С. 3.
12. Концерт колядок і щедрівок для німецьких гостей в Літературно-мистецькому клубі у Львові. *Львівські вісті*. 1943. № 15. 25 лютого. С. 3.
13. Концерти з нагоди 60-літніх роковин смерті Тараса Шевченка. *Український вісник*. 1921. № 44. 19 березня. С. 1.
14. «Куць»: світова прем'єра опери для дітей першої української композиторки. URL: <https://chytomo.com/kuts-svitova-prem-iera-opery-dlia-ditej-pershoi-ukrainskoi-kompozytorky/>
15. Лисько З. Українська новітня фортепіанова творчість (Докінчення). *Діло*. 1935. № 279. 19 жовтня. С. 4.
16. Лисько З. Концерт львівських композиторів. *Львівські вісті*. 1942. № 246 29 жовтня. С. 5.
17. Львівське радіо. *Діло*. 1939. № 8. 13 січня. С. 10.

18. Максим'як О. У Львові відбулася прем'єра дитячої опери «Серце Оксани». URL: <https://photo-lviv.in.ua/u-lvovi-vidbulasia-premiera-dytiachoi-opery-sertse-oksany/>
19. Меленчук О. Шевченкові ідеї в житті і творчості Юліана Романчука. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. № 33. Т. 1. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2018. С. 48-51.
20. Нениж [Нестор Нижанківський]. Концертова частина. *Українські вісти*. 1937. № 49. 6 березня. С. 4.
21. Новинки. *Громадська думка*. 1920. № 157. 7 липня. С. 3
22. Новинки. *Діло*. 1917. № 290. 9 грудня. С. 3.
23. Новинки. *Діло*. 1928. № 271. 6 грудня. С. 3.
24. Новинки. *Діло*. 1934. № 164. 24 червня. С. 6.
25. Новинки. *Діло*. 1935. № 88. 4 квітня. С. 5.
26. Новинки. *Діло*. 1936. № 216. 26 вересня. С. 6.
27. Новинки. *Діло*. 1936. № 216. 26 вересня. С. 6.
28. Новинки. *Діло*. 1936. № 216. 26 вересня. С. 6.
29. Новинки. *Діло*. 1937. № 41. 25 лютого. С. 7
30. Новинки. *Український вісник*. 1921. № 15. 10 лютого. С. 3
31. Новинки. *Український вісник*. 1921. № 23. 22 лютого. С. 3.
32. Оголошення. *Діло*. 1924. № 49. 5 березня. С. 4.
33. Павлишин С. Перша українська композиторка: Стефанія Туркевич-Лісовська-Лукиядович. Львів: БАК, 2004. 160 с.
34. Програма Львівського Радіо. *Українські щоденні вісті*. 1941. № 37. 17 серпня. С. 7.
35. Програма радія. *Наш прапор*. 1938. № 80. 20 липня. С. 8.
36. Програма радія. *Наш прапор*. 1939. № 4. 13. січня. С. 8.
37. Репрезентаційний концерт жіночого конгресу. *Діло*. 1934. № 167. 27 червня. С. 2.
38. Рудницький А. Українська пісня на протязі 30 літ. (До Ювілейного Свята Українського Національного Музею 27-го ц. м.). (Докінчення). *Діло*. 1935. № 257. 27 вересня. С. 5.
39. Рудницький А. Українська музика: історично-критичний огляд. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1963. 406 с.
40. Свято-Академія в честь Т. Шевченка у Львові. *Дрогобицьке слово*. 1942. № 32. 16 березня. С. 3.
41. Сокіл-Рудницька М. Пам'яті Стефанії Лукиядович. *Вільне Слово*. Торонто, 1977. 9 і 16 липня. С. 3.
42. Спілка Українських Музик. *Наші дні*. 1943. № 3. 1 березня. С. 14.

43. Стельмашук Р. Забутий львівський композитор-неокласик (штрихи до творчого портрета Стефанії Туркевич). *Musica Galiciana: Матеріали Другої міжнародної конференції*. Львів, 1999. С. 276–281.

44. Українська пісня за останніх 80 літ. *Діло*. 1935. № 238. 7 вересня. С. 5.

45. Українська радіопередача. *Львівські вісті*. 1942. № 106. 15 травня. С. 3.

46. Хроніка. *Наші дні*. 1943. № 4. 1 квітня. С. 13.

47. Цегельський Є. Вечір у такті чотири четверті. *Львівські вісті*. 1943. № 33. 16 лютого. С. 3.

Information about the authors:

Nimylovych Oleksandra Mykolaivna,

Associate Professor at the Department of Music Theoretical
Disciplines and Instrumental Training
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
11, Ivan Franko Street, Drohobych, 82100, Ukraine

Boryk Liana Orestivna,

Master's student at the Department of Music Theoretical
Disciplines and Instrumental Training
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
11, Ivan Franko Street, Drohobych, 82100, Ukraine